

index, jöllehet a szerző évtizedek óta meghatározó munkatársuk. Inkább egy „vicces” könyvet választott, az olvasók vélt igényeire mutatva. Ez is jól érzékelteti ennek a könyvnek szerteágazóan komoly tétjét.)

Az erdélyi emlékirók az utódaiknak írták meg tapasztalataikat, életük során felhalmozódott ismereteiket. Azt akarták, hogy „könnyebb” legyen „maradékaiknak”. Szilágyi Júlia két dolgot nevez meg ezzel kapcsolatban: „Azt akarom, hogy halottaim túléljenek.” A másik áttételesen szintén az utódoknak szól: „Aki fel akar számolni egy kultúrát, másban vagy önmagában – az emlékeket kell kiirtania.”

Hogy mennyire fontos az emlékezés, azt a könyv végén látható fényképek is tanúsítják. Ha nem volnának ezek a visszaemlékezések, akkor egyszerű, sima fotók volnának csupán, üres arcok, olyanokról, akik kihullottak az időből. Életre a mondatok ereje segíti őket. A mondatok saját lelküket lehelik beléjük: örök életet adnak nekik.

Bodó Márta

AZ ÉLET (NEM CSAK) NAGY DOLGAI GYEREKSZEREPBŐL

CSEH KATALIN: *AMIT NEM LEHET MEGENNI* (BÓDI KATI ILLUSZTRÁCIÓVAL). KOINÓNIA, KOLOZSVÁR, 2013.

„A svéd gyermekvers fogalommá vált. Nem volt szavalóverseny, iskolai ünnepély, ahol a kötet néhány darabja el ne hangzott volna, máig az iskolai olvasókönyvekben is biztos helyük van. Mi több, magyar gyermekköltőket is ihletett a példájuk, hirtelenjében Mosonyi Aliz és Ágai Ágnes nevét tudom említeni”¹ – írja Tótfalusi István, a svéd gyermekversek magyar fordítója, aki vállalkozásáról és annak fogadtatásáról így írt: „1975-ben jelent meg válogatásom *Ami a szívedet nyomja* címmel Ingrid Sjöstrand, Britt Hallqvist és Siv Widerberg gyermekverseiből (...) Magam sem mertem biz-

tosra venni, hogy a csengő rímekre és andalító ritmusra épülő, nagyszerű és nagy hagyományú magyar gyermekköltészetten nevelkedett kis olvasók jól fogadják majd a dísztelen, prózainak tetsző, furcsa szövegeket. Az eredmény aztán a legmerészebb várakozást is felülmúlta. Néhány éven belül három kiadás fogyott el a verskötetből, összesen több mint hatvanezer példányban (ma már a hetedik kiadáson és a százhuszezer példányon is túl vagyunk).²² Hozzátehetjük, a kis kötetet azóta többször jelentették meg újra.

A siker titka az egyszerűség és hétköznapiság: ami a szívedet nyomja, arról szól, azzal segít szembenézni. Hogy a szülők elfoglaltak, hogy a testvérek, barátok olykor nem úgy viselkednek, ahogy testvértől, baráttól az ember gyermeke elvárná. Hogy az első szerelem, az első csalódás milyen felkavaró. Hogy a világ milyen rejtelmes, zavarba ejtő, nehezen értelmezhető hely, és hogy az ember gyermekének milyen bonyolult a maga helyét megtalálni benne.

Tótfalusi István három svéd költő verseit találta meg, és tolmácsolta a magyar közönségnek, ezzel a gyermekirodalomban nálunk is valamiféle fordulatot hozva. Miért pont a svédek? Mert az ő gyermekirodalmuk legalább száz évvel előbb jár, olyan értelemben, hogy előbb fedezte fel a gyermeket a maga valójában, nemcsak mint alakításra, nevelésre, erkölcsi okításra való tárgyszemélyt, hanem mint az irodalom igazi alanyát. A szemléleti fordulatot jól illusztrálja Astrid Lindgren 1945-ös könyve, amelynek főszereplője Harisnyás Pippi, a félárva kislány, aki nem követi a sablonokat, és fittyet hány a közfelfogás által a jó gyermektől, a pozitív gyermekhőstől elvártakra, s bár rendetlen, fütyül is az illemre, csak azt csinálja, amihez kedve van, az olvasó mégis – pont ezért? – a szívébe zárja. A szemléleti fordulat eredménye, hogy nem pusztán engedelmességre, jó modorra, illem- és társadalmi szabályok betartására próbálják rávezetni a könyvek, mesék, versek álarcában a gyermeket, hanem önálló lénynek tekintik, akinek magának is vannak saját érzelmei, gondolatai, sőt: véleménye. Van joga, helye, szerepe a családban sem csupán a szótlán engedelmeskedés. Gondolatai, vágyai, csalódásai, egyáltalán: érzelmei és véleménye fogalmazódik meg. Az irányzat egyik magyar követője, Ágai Ágnes *Kamaszságok* címen találon tárja fel egyrészt a gyermek, a kiskamasz saját kívánságait, másrészt a társadalmi beilleszkedés vágyától áthatott viselkedését: „Én reggel szeretnék vacsorázni, / éjjel fogat mosni, / délben krimi nézni, / hajnalban lepkét fogni. / De sajnos nem lehet. / Nincs lepkéhálóm. // Nem tudom pontosan kifejezni, / amit érzek, ezért vagy hallgatok, / vagy azt mondom, / amit mindenki mond. / Így, remélem, hogy megértetek.” Az említett szemlé-

leti forradalom ennek kifejezése, megjelenítése, irodalmi témává emelése, a köztudatba való bevezetése.

A svéd gyermekversek által megteremtett fordulat nyomán indult magyar gyermekvers-irodalom irányzatába sorolható Cseh Katalin e kötet is. Abba, amely magát a gyermeket szólaltatja meg, teret és hangot ad az ő világlátásának, ugyanakkor gondosan kidolgozott egyszerűségével a felnőtt olvasó is könnyen azonosul. A hangvétel és stílus alapján ebbe az irányzatba látszik betago­lódni a kötet – és mégsem egészen. A képi keret, a kiadói szándék alapján gépiesen gyermekeknek szóló kötetként könyvel­nénk el. A verscí­mek is látszólag gyermek(eknek való) témákat mutatnak: *A fontos dolgokról*, *A szülőkről*, *Apáról és anyáról*, *A gyerekekről*, a rájuk jellemző miértekről és még sok fontos dologról szólnak a kötet darabjai. E kimondott szándék ellenére, akaratlanul (?) is legalább olyan mértékben szól gyerekekről felnőtteknek, és a világról felnőtteknek. A kötet egésze ugyanis egy nagyon sűrű, egységes világot és világlátást mutat meg egyszerű, gyermekek-felnőtteknek, idősnek-fiatalnak egyformán érthető, kézhez álló szavakkal és tömörséggel. A svéd gyermekversekre emlékeztet a kifejezésmód: bonyolult érzésekről és tapasztalatokról szinte banális egyszerűséggel szólni.

Ugyanakkor nagyon sajátos, Cseh Kati-világot mutat meg a svéd gyermekversek magyar irányzatában. A szerző felnőtt-verseiben is ez a sűrű, egységes, szavakban-kifejezésekben nem különösebben elvontan megjelenített világ van jelen, amelyben akár egy kenyérszeletelő kés vagy ruhaszá­rító kötél banalitásából csendülnek fel a felszín alatt szunnyadó érzések. A szerző itt csupán még jobban egyszerűsít, ezért szól gyermekbőrbe bújva a hétköznapi banalitásában rejlő mélységekről. Olyasmikről, mint egy mogyorós csoki ajándékozása körüli bonyodalmak (*Amit nem lehet megenni I, II*). Mert ki gondolna bele felnőttfejjel, micsoda tragédiát, illetve komé­diát okoz a rosszul megválasztott ajándék: az ötéves csalódik, amikor ezt kapja, a tizenöt éves meg röhög – mindkét esetben a dráma az ajándéko­zó lelkében játszódik le, de kimondatlan marad, és el se lehet siratni azt a döbbenetet, hogy a jó szándék és kedveskedés nem örömet szül. És így tud a szerző *A fontos dolgokról* is érdemben szólni. „Ami a felnőtteknek fontos, / az nekünk, gyerekeknek / lehet, hogy lényegtelen. / A felnőttek számá­ra lényegtelen / dolgok pedig nekünk fontosak. / Ezért nem értjük meg egymást, / s ezért van az, hogy amikor / szívesen tapicskolnék mezítláb / a langyos sárban, akkor anya / rémülten felkiált, ahelyett, hogy / ő is ve­lem tapicskolna vagy / legalábbis mellettem.” És így lehet (a mindennapi­ját tanárként kereső szerzőnek) arról is szólni, gyermeknek álcázva, hogy

bizony „a tanárnő is ember”, hiszen „Tegnap a suliból jövet láttam az angoltanárnőt, / két tele szatyrot cipelt, a buszmegálló felé tartott” (*A tanárnőkről*); és hogy „Iskolába azért járok, mert kötelező, / tehát nem jószántamból kelek fel / korán reggel, hanem mert muszáj” (*Az iskoláról*).

Szerepversek a kötet darabjai: a szerző a gyermek szerepébe helyezkedve mond el az „élet-dolgokról” valamit, amit ő tud és érzékel, ami kikívánkozik belőle, s amit leginkább ebből a nézetből tud érzékeltetni *A szerelemről, A vágyról, Az álmokról, A titkokról, A bizalomról, A csalódásról, A sikerről, A kudarcról, Az őszinteségről, A kitartásról, A boldogságról, A képzeletről*. Csupa olyasmiről, amiről egyébként szájbarágósan oktatni, nyársat nyelten erkölcsi prédikálni vagy érzelegni lehetne más műfajban, más szemszögből.

A versekbeli átlényegülés többnyire sikeres, ahol nem, ott kissé erőltettek a gyerek(esnek szánt) mondatok, ahol a legjobban sikerül, ott a hétköznapi banalitás igazi költői mélységekbe csap át: „A hiányérzet olyan, mint egy üres váza, / ami lezuhant az asztról, s darabokra tört. / Már nem lehet összerakni, csak arra lehet / gondolni, hogy milyen volt épen, vagy / milyen lehetne, ha ép volna. // Anyának és nekem most nagyapa / a darabokra tört üres váza.” (*A hiányérzetről*)

JEGYZETEK

¹ Tótfalusi István: A svéd gyermekirodalom hatása Magyarországon. In: *Könyv és Nevelés*, III. évf., 2001/2. (<http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=226>)

² Uo.